

Av direktiven till Invandrar- och flyktingkommittén (Dir 1993:1) framgår:

"I sitt arbete bör kommittén beakta vad invandringstryck, invandringens omfattning och sammansättning kan betyda för såväl politikens mål som för politikens närmare utformning. Kostnader för stat och kommun samt invandringens samhällsekonomiska konsekvenser bör belysas av kommittén." "Kommittén skall likaledes i en särskild expertstudie redovisa det samlade kunskapsläget i frågor om invandringens samhällsekonomiska konsekvenser."

Dessutom framgår av direktiven till Invandrapolitiska kommittén (Dir 1994:130) att man skall:

"analysera nuvarande och förväntade kostnader för flyktingmottagandet och övrig invandring och därvid överväga dels om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun och mellan olika kommuner är rimlig, dels – i samråd med invandrings- och flyktingutredningen – i vilken utsträckning sådana kostnader kan och bör direkt påverka de bestämmelser som reglerar invandringen."

1.2 Sammanfattning

Som nämnts är invandringens ekonomiska effekter nära beroende av invandrarnas eget sysselsättningsläge. I denna studie kommer därför båda dessa frågor att behandlas. Undersökningen sönderfaller i tre delar. Den första delen omfattar kapitel 2 och är en bakgrundsbeskrivning med en hel del data om invandring och invandrarbefolkning. Den andra delen omfattar kapitel 3 som ägnar väsentligt utrymme åt invandrarnas sysselsättning och arbetsmarknadskarriär. Den tredje delen består av kapitel 4–6 som behandlar olika ekonomiska effekter av invandring. Därvid innehåller kapitel 4 en teoretisk ram samt en redogörelse av resultaten från internationell och svensk forskning. I kapitel 5 finns en aktuell empirisk studie över hur den offentliga sektorn omfördelar inkomster mellan invandrar- och ursprungsbefolkning. I kapitel 6 görs ett försök att beräkna vad denna omfördelning betyder för olika delar av den offentliga sektorn. Därmed avses stat, kommun och landsting.

I nedanstående punkter sammanfattas undersökningens huvudresultat. Därvid sammanfattas kapitel 2 i punkt I, kapitel 3 i punkt II och kapitel 4–6 i punkt III.

I. Efterkrigstidens invandring till Sverige visade ett klart konjunkturberoende fram till mitten på 1970-talet. Under perioder med stor efterfrågan på arbetskraft var således invandringen stor för att sedan minska under perioder med vikande efterfrågan på arbetskraft. Speciellt stor var invand-

ringen under de kraftiga högkonjunkturåren 1969–1970. Denna invandring kom i huvudsak från Europa.

Efter 1975 har denna bild förändrats. Detta torde förklaras av invandringens ändrade karaktär med ett starkt ökat inslag av flyktingar. Dessa har i betydande grad kommit från utomeuropeiska länder. Flyttningsbeslutet för flyktingar kan antas ha mindre samband med konjunkturläget än för de tidigare arbetskraftsinvandrarna. Det fanns dock fortfarande ett visst konjunktursamband under 1980-talet. Under början av 1990-talet upplöstes dock sambandet helt och vi fick stor invandring under en lågkonjunktur.

Även om invandringens karaktär och ländersammansättning kraftigt förändrats så har ålderssammansättningen i den årliga invandringen förändrats mycket lite. Koncentrationen till yngre förvävsaktiva åldrar (20–35 år) är fortfarande massiv. Andelen barn är något större än tidigare. Andelen åldringar är fortfarande mycket låg. Av exempelvis 1969 års invandrare var endast 1,1 procent 65 år och däröver. Av 1994 års invandrare var motsvarande andel 1,9 procent, dvs. fortfarande mycket låg. I den infödda svenskbefolkningen är andelen för närvarande cirka 18 procent. Internationell migration är således i hög grad en fråga för den yngre produktiva delen av befolkningen.

Under efterkrigstiden har det också förekommit en omfattande utvandring från Sverige. Detta hänger samman med att utvandringarna till stor del bestått av tidigare invandrare. Omfattningen på återutvandringen visas av att bland invandrare som anlände i slutet på 1960-talet hade nära 40 procent återutvandrat efter 5 år och cirka 45 procent efter 10 år. Motsvarande för invandrare som anlände i slutet av 1970-talet var cirka 33 procent respektive 40 procent.

Den förändring som skett av invandringens sammansättning efter mitten av 1970-talet visar sig också efterhand i förändrad sammansättning av invandrarbefolkningen. Av utrikes födda personer boende i Sverige 1970 var nästan 60 procent födda i något nordiskt land. Denna andel hade 1994 minskat till 32 procent. Under samma tid har det skett en kraftig uppgång av andelen födda utom Europa. För närvarande är de utrikes födda fördelade med approximativt en tredjedel på vardera födda i Norden, födda i övriga Europa och födda utom Europa. Geografiskt är de utrikes födda betydligt mer koncentrerade till storstadsområdena än den övriga befolkningen.

Uppgifterna om utrikes födda personer är grundade på i Sverige folkbokförda individer. Statistiken över folkbokförda invandrare lider dock av två allvarliga brister. Den ena bristen är att det sannolikt finns ej oväsentliga skillnader mellan folkbokförda invandrare och antalet i landet faktiskt boende invandrare. Skillnaderna uppkommer genom att en del återutvandring av olika skäl ej registreras i folkbokföringen. Uppskattningsvis är 40 000–50 000 utomnordiska invandrare folkbokförda i Sverige utan att

vara bosatta här.² Många har troligen inte varit bosatta i Sverige på flera år. En del individer torde redan ha avlidit. Dagens folkbokföringsuppgifter om antalet innevånare i Sverige kan antas vara osäkrare än motsvarande uppgifter för 30–40 år sedan. Den andra bristen är att det finns invandrare som registreras för en annan invandringstidpunkt än den faktiska. Det finns en växande grupp invandrare för vilka skillnaden mellan faktisk och registrerad invandringstidpunkt uppgår till 10–20 år. Båda felen är numera av en sådan storleksordning att de skapar betydande problem för den arbetsmarknadsinriktade och den demografiska invandrarforskningen.

II. Arbetsmarknadsläget för invandrare i Sverige har förändrats påtagligt under de senaste femton åren. Främst gäller detta utländska medborgare. Invandrarernas ställning på arbetsmarknaden rymmer många dimensioner. Några av de väsentligaste är förvärvsintensiteter och arbetslöshet. Under 1950- och 1960-talen samt början av 1970-talet hade de utländska medborgarna i allmänhet högre åldersspecifika förvärvsintensiteter än svensk-befolkningen. Dessutom var arbetslösheten troligen inte högre än i svensk-befolkningen. Mycket talar för att den periodvis kan ha varit lägre. Under slutet av 1970-talet började denna bild förändras och därefter har de utländska medborgarnas sysselsättningsgrad trendmässigt försämrats trots 1980-talets högkonjunktur. Trenden har förstärkts ytterligare under 1990-talets lågkonjunktur och för vissa utomeuropeiska invandrargrupper är sysselsättningsläget numera katastrofalt dåligt. Den svaga anknytningen till arbetsmarknaden gäller i huvudsak för invandrare som anlänt efter 1980. I kapitel 3 framförs några tänkbara hypoteser till den uppkomna situationen.

Utvecklingen är inte något specifikt för Sverige. Även i de stora invandrarländerna som Australien, Kanada och USA finns samma observationer. Invandrare som anlände till dessa länder på 1980-talet har haft en betydligt sämre inkomst- och sysselsättningsutveckling än tidigare invandrare. I USA förefaller dock sysselsättningsnivån ha upprätthållits någorlunda bland invandrarna. Bidragande kan vara att man där accepterat en mycket stor lönespridning.

Förklaringarna till de iakttagna förloppen i Sverige, och i andra länder, finns både på utbudssidan och efterfrågesidan. På utbudssidan har vi invandringens ändrade sammansättning. Fram till ungefär mitten av 1970-talet var invandrarna etniskt och kulturellt ganska närliggande den infödda befolkningen. Exempelvis bestod invandringen till Australien, Kanada, USA och Sverige till stor del av européer. Därefter har andelen utomeuropéer ökat kraftigt. Den kulturella bakgrunden och därmed kunskaps-

²) Vid återflyttning till ett nordiskt land är läget annorlunda. En säker avregistrering i folkbokföringen sker genom det s.k. internordiska flyttningsbetyget. Något motsvarande samarbete finns inte mellan Sverige och utomnordiska länder.